

Delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2015

Funktionshinderombudsmannens årsrapport 2016

till kommunstyrelsen

stockholm.se

Delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2015

Dnr:151-571/2016

Utgivning: april 2016

Utgivare: Stadsledningskontoret

Kontaktperson: Riitta-Leena Karlsson

Förord

Stadens funktionshinderspolitiska mål anges i Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2016. Alla stadens nämnder och bolagsstyrelser har i uppgift att inom sina respektive ansvarsområden vidta åtgärder som bidrar till att skapa en tillgänglig stad för alla.

I många av stadens nämnder och bolag genomförs omfattande insatser för bättre tillgänglighet och ökad delaktighet för personer med funktionsnedsättning. Samtidigt krävs mer av ett synsätt där funktionshindersaspekter är en naturlig del i planering och beslutsfattande för att inga nya hinder skapas och att redan befintliga hinder tas bort.

I egenskap av Stockholms stads funktionshinderombudsman (FO) har jag i uppgift att årligen lämna en rapport till kommunstyrelsen. Denna rapport avser förhållanden under verksamhetsåret 2015. Syftet med rapporten är att beskriva övergripande det arbete som har genomförts i staden utifrån de funktionshinderspolitiska målen, kommentera den aktuella situationen samt därutöver redovisa förslag på förbättringsåtgärder.

April 2016

Riitta-Leena Karlsson

Innehåll

Förord	3
Slutsatser och rekommendationer	5
Fokus på mänskliga rättigheter och antidiskriminering	8
Målet är en tillgänglig stad för alla	8
Program för delaktighet 2011-2016	9
Uppföljning av de funktionshinderspolitiska målen	9
Samråd med funktionshindersorganisationer	12
Stadens funktionshinderspolitiska mål fram till år 2016	13
1. Fysisk tillgänglighet	14
2. Tillgänglig information/kommunikation	18
3. Kunskaper och bra bemötande	21
4. Utbildning för alla	23
5. Tillgänglig arbetsmarknad	27
6. Bostad	30
7. Tillgänglig och meningsfull fritid	34
Stöd och service – en förutsättning för delaktighet	37
Myndighetsutövning	37
Stödinsatser i vardagen	38
Barnperspektivet i fokus	42
Uppföljning av insatsernas effekter	44
Instruktion för Stockholms stads Funktionshinderombudsman	47

Slutsatser och rekommendationer

Funktionshinderspolitik

Staden har fastställda och prioriterade mål för sitt funktionshinderspolitiska arbete. Arbetet ska vila på FN:s konventioner om mänskliga rättigheter. Stadens funktionshinderspolitiska program behöver revideras utifrån kommande nationella mål och utifrån rekommendationer från programmets utvärdering.

Staden ska samverka med brukarorganisationer. Samverkan sker i stadens råd för funktionshindersfrågor (FH-råd). Rådets organisation, antal, arbetsformer och arvoderingsregler behöver ses över i samråd med funktionshindersorganisationer. Målet ska vara att uppnå mer effektiva arbetsformer för brukarinflytande med bredare representation bland annat utifrån etnicitet och ålder.

Fysisk tillgänglighet

Stadens inne- och utemiljöer ska vara fysisk tillgängliga. Den fysiska tillgängligheten är avgörande för delaktighet för många stockholmare med funktionsnedsättning.

Det krävs prioritering av åtgärder som tar bort enkla hinder inom samtliga nämnders och bolags ansvarsområden. Staden kan mer aktivt informera näringslivet om stadens tillgänglighetsambitioner och om tillgänglighetens betydelse för stockholmaren. Stadens lagstadgade tillsyn av eliminering av enkelt avhjälpta hinder behöver prioriteras.

Enligt beslut i kommunstyrelsen ska stadens verksamheter, utifrån inventeringar och självskattning, presentera sin tillgänglighet med hjälp av symboler. Modellen behöver göras känd då endast en liten andel av stadens verksamheter presenterar sin tillgänglighetsinformation enligt modellen.

Information och kommunikation

Stockholmaren ska kunna ta del av information och kunna kommunicera utifrån sina förutsättningar. För det krävs att alla möten för allmänheten ordnas i lokaler med hörselslinga/hörselteknik och att möjlighet finns för den med funktionsnedsättning att ta del av handlingar på önskat medium.

Stadens webb stockholm.se en viktig informationskälla även för personer med funktionsnedsättning. Fortsatt utveckling av tillgäng-

liga och användbara e-tjänster behöver ske i samråd med användare med berörda funktionsnedsättningar.

Kunskap och bemötande

För att stockholmaren med funktionsnedsättning ska bemötas med kunskap och respekt krävs att personalen har nödvändiga kunskaper om hur levnadsförhållanden påverkas av funktionsnedsättningar. Stadens nämnder och bolag behöver fortsatta kompetensutvecklingsinsatser om tillgänglighet och mänskliga rättigheter.

Kompetensutvecklingsinsatser för personal inom stöd och service för personer med funktionsnedsättning samordnas inom länet i verksamheten Forum Carpe. Fortsatt samordning av kompetensutveckling är nödvändigt för kvaliteten inom berörda verksamheter. Insatser utifrån den framtagna handlingsplanen för socialsekreterarnas och biståndshandläggarnas arbetssituation måste prioriteras.

Skola

För att alla barn, ungdomar och vuxna ska kunna delta i utbildning och få det stöd som behövs för att nå målen krävs att stadens skolor är tillgängliga för alla och att arbetet med tillgänglighetskapande åtgärder fortsätter.

Staden ska i sina avtal och uppföljningar säkerställa att skolskjuts för elever med funktionsnedsättning utförs utifrån med god kvalitet utifrån ett säkerhets- och barnrättsperspektiv.

Arbete

För att allas arbetsförmåga ska tas tillvara krävs att personer med funktionsnedsättning får tillgång till stadens arbetsplatser. Alla stadens nämnder och bolag behöver undersöka möjligheterna och öka andelens praktik- och arbetsplatser för personer med funktionsnedsättning.

Stadens vuxenutbildning och socialtjänsten behöver utöka samarbetet för att skapa utbildningsvägar och praktikplatser till personer med funktionsnedsättningar i syfte att underlätta övergången till lönearbete bland annat från daglig verksamhet.

Serviceassistenter behöver enligt arbetsmarknadsförvaltningens erfarenheter bli en yrkeskategori med anpassade arbetsuppgifter inom stadens verksamheter för att underlätta övergång till arbete för personer med utvecklingsstörning.

Bostad

Målet att tillgodose behovet av tillgängliga bostäder och särskilda boendeformer utifrån individuella behov är Stockholms stads största funktionshinderspolitiska utmaning. Utbyggnad av särskilda boendeformer med olika typer av inriktning måste öka.

Samordning mellan stadsdelnämnderna krävs kring planering av boendeformer för målgrupper med mycket speciella och utmanande behov. Boendebalternativ för unga med lindrig utvecklingsstörning, för personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och för personer med utvecklingsstörning med demenssjukdom kräver nytänkande och utvecklingsarbete som behöver ske i samråd med berörda målgruppers brukarorganisationer.

Fritid

Personer med funktionsnedsättning som grupp har generellt sett sämre levnadsvillkor och sämre möjligheter att delta i samhällslivet än den övriga befolkningen. Deltagandet i fritidsaktiviteter är lägre och såväl fysisk som psykisk hälsa är sämre i jämförelse med personer utan funktionsnedsättning.

För att personer med funktionsnedsättning ska kunna delta i och tillgodogöra sig fritidsverksamhet krävs att fritidsverksamhet för denna målgrupp prioriteras genom tydligare styrning och genom att aktiviteter samordnas över staden. Behovet av ledsagning måste tillgodoses för att minska hinder för delaktighet för personer med funktionsnedsättning.

Stöd och service

För en del personer är det individuella stödet en absolut förutsättning för delaktighet i samhällslivet. Myndighetsutövning inom stöd och service måste utgå ifrån gällande lagstiftning och stadens riktlinjer. Likställighet inom staden förutsätter att riktlinjerna respekteras och följs i stadens myndighetsutövning.

Staden behöver utveckla arbetet med uppföljning av de beviljade insatsernas effekter. Omsättningen av handläggare inom verksamhetsområdet funktionsnedsättning behöver minska för att kvalitet både i handläggning och i uppföljning av insatser ska kunna säkerställas.

Vissa stödinsatser behöver utvecklas i samverkan mellan flera stadsdelsnämnder för att åstadkomma likvärdig, effektiv och kvalitativ verksamhet. Detta gäller exempelvis anhörigstöd som inte ges likvärdigt inom staden trots fastställda riktlinjer.

Fokus på mänskliga rättigheter och antidiskriminering

Stadsledningskontoret har från år 2015 en ny organisation med ett kansli för mänskliga rättigheter och demokratiutveckling. Funktionshinderombudsmannen är placerad i kansliet från juli 2015. Även stadens barnombudsman tillhör kansliet. Brukarorganisationerna anser att förändringen är positivt och att synen på funktionshindersfrågorna behöver beaktas som en mänsklig rättighetsfråga istället för en fråga som berör enbart socialtjänsten.

Kommunstyrelsens råd för mänskliga rättigheter inrättades under år 2015. Rådet består av förtroendevalda partipolitiska ledamöter och särskilt sakkunniga inom området mänskliga rättigheter. Rådet ska följa och ge råd i anslutning till stadens arbete för mänskliga rättigheter inom ämnesområden jämställdhet, normkritik, antirasism, tillgänglighet och icke-diskriminering.

Kansliet ansvarar för administrativt stöd för rådet för mänskliga rättigheter samt för stadens demokrati- och yttre utskott. Kansliets strategier och ombudsmän ska stärka arbetet med demokratisk hållbarhet och ansvara för strategiskt arbete för utveckling av demokrati och mänskliga rättigheter och har ett stadsövergripande ansvar för att följa upp och samordna arbetet med dessa frågor inom samtliga nämnder och bolag.

Målet är en tillgänglig stad för alla

Majoritetens budget fastslog fyra inriktningsmål för år 2015 - 2017.

1. Ett Stockholm som håller samman
2. Ett klimatsmart Stockholm
3. Ett ekonomiskt hållbart Stockholm
4. Ett demokratiskt hållbart Stockholm

Stockholm ska vara fritt från diskriminering och vara en tillgänglig stad för alla. Alla, oavsett funktionsförmåga, ska ha rätt till full delaktighet. Tillgängligheten ska öka i hela staden och samhällsinformation ska finnas tillgänglig för alla. Stockholm är en stad som respekterar och lever upp till mänskliga rättigheter och barnkonventionen. Detta framhålls också i stadens vision Ett Stockholm för alla¹.

¹ Vision 2040 – Ett Stockholm för alla (KF 19 oktober 2015).

Program för delaktighet 2011-2016

Stadens funktionshinderspolitiska mål är fastställda i Program för delaktighet för personer med funktionsnedsättning 2011-2016. Vägledande för programmet är FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och Sveriges nationella strategi för funktionshinderspolitiken. Stadens övergripande funktionshinderspolitiska mål för åren 2011-2016 är ”I Stockholms stad ska alla ha tillgång till och kunna delta på lika villkor i samhällets gemenskap”.

Programmet är ett styrdokument för alla stadens nämnder och bostagsstyrelser och anger sju prioriterade mål för stadens funktionshinderspolitiska arbete. Målen berör områdena fysisk tillgänglighet, kommunikation/ information, kunskap och bemötande, utbildning, arbete, bostad samt fritid. Nämnder och styrelser ska genomföra tre aktiviteter per mål som gäller nämndens/styrelsens ansvar. Aktiviteterna utformas i samråd med de lokala råden för funktionshinderfrågor och ska redovisas i verksamhetsplanerna. Aktiviteterna ska följas upp i stadens ledningssystem (ILS).

Uppföljning av de funktionshinderspolitiska målen

Stadens uppföljning av målen

Vid en granskning av verksamhetsberättelser från 2015 som utförts av stadsledningskontoret framkommer att nämnderna redovisar sitt arbete på olika sätt. En del förvaltningar väljer att redovisa i listform. Andra förvaltningar har registrerat aktiviteter direkt i stadens ledningssystem. Det finns också exempel där förvaltningar valt att enbart beskriva i text att de arbetar med programmet. Hos andra förvaltningar saknas redogörelse. Uppföljningar ger inte en bild av måluppfyllelsen utifrån programmets mål. Anvisningarna inför redovisningen av aktiviteter hade behövt vara tydligare.

Program för delaktighet har utvärderats

Som underlag för kommande revidering har stadsledningskontoret gjort en utvärdering av program för delaktighet.

Utvärderingen visar att programmet med dess syfte och mål, utgör ett viktigt dokument för stadens arbete. I utvärderingen framkommer att programmet ger en tydlig signal om att tillgänglighetsperspektivet ska vara en integrerad del av samtliga nämnders och styrelserns arbete. Utvärderingen redovisar ett antal brister i program-

mets utformning och rekommenderar följande inför programmets revidering:

Programmet bör i större utsträckning återspegla perspektiv som påverkar målgruppens möjligheter att vara delaktiga i samhället på lika villkor såsom ekonomi, hälsa och kön. Programmet behöver också synliggöra att målgruppen ofta är utsatta för olika typer av våld.

Indikatorer utifrån programmets målsättningar bör anges i stadens budget för att säkerställa att programmet följs upp och uppföljningen av programmet bör anpassas efter nämnders och styrelser mandat och ansvarsområden.

Uppföljningen av programmet bör ske på resultatnivå istället för på aktivitetsnivå. Det behövs tydliga anvisningar för hur programmets resultat ska redovisas för att dels underlätta jämförelser mellan nämnder och styrelser, dels underlätta för lokala funktionshinderråd och allmänhet att följa progression i arbetet utifrån programmets inriktning.

Nationell uppföljning av funktionshinderspolitiken

Myndigheten för delaktighet (MFD) har ett regeringsuppdrag att följa upp det funktionshinderspolitiska arbetet i Sverige. Uppföljningen på nationell nivå visar att utvecklingen går framåt mot ett mer inkluderande och hållbart samhälle men det går långsamt.

MFD har pekat ut åtta tillgänglighetsområden som är viktiga att arbeta med för att förbättra tillgängligheten i landets kommuner. Här nedan kommenterar jag respektive tillgänglighetsområde ur Stockholms stads perspektiv:

1. Policy för tillgänglighetsarbete

Stadens Program för delaktighet 2011-2016 vilar på FN konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, på de nationella funktionshinderspolitiska målen och på stadens vision. Programmet har utvärderats och kommer att revideras inför år 2017. Trafiknämnden har fastställt en Handbok för utformning av en tillgänglig och användbar miljö.

2. Ansvarfördelning

Program för delaktighet som innehåller de funktionshinderspolitiska målen och stadens budget anger att alla nämnder och bolagsstyrelser har ett ansvar för tillgänglighetsarbetet.

3. Samverkan med funktionshindersorganisationerna och övriga medborgare

Staden har reglerat den formella samverkan i totalt 27 råd för funktionshindersfrågor (FH-råd). Därutöver förekommer samverkansformer på verksamhetsnivå.

4. Rutiner för upphandling/inköp av tillgängliga varor, produkter och tjänster

Staden har i februari 2016 fastställt ett Program för upphandling och inköp som anger att staden ska i arbetet med upphandling även beakta mål för att öka tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning.

5. Tillgänglig fysisk miljö

Staden nämnder och styrelser arbetar med tillgänglighetsskapande åtgärder inom sina ansvarsområden. Detta sker både inom stadsbyggnad, trafikmiljöer, parker och inom stadens fastighetsbolag. Alla verksamheter har i uppgift att eliminera enkelt avhjälpta hinder.

6. Tillgänglig information och kommunikation

Kommunikationsprogram för Stockholms stad 2012-2015 håller på att omarbetas. Kunskapen om tillgänglig information har ökat. Det pågår utveckling av webb-platsens och e-tjänsternas tillgänglighet. Tolkningstjänster ska upphandlas under 2016.

7. Kommunen som arbetsgivare

Enligt Stockholms stads personalpolicy ska arbetsplatser präglas av jämställdhet och mångfald. Ett förslag till en ny policy är under arbete våren 2016. Staden bedriver verksamheter som har i uppgift utöka antalet praktik- och arbetsplatser, sommarjobb mm för personer med funktionsnedsättning.

8. Budget för tillgänglighetsförbättringar

Ansvars- och finansieringsprincipen gäller för stadens nämnder och styrelser, därutöver finns 100 mnkr för särskilda tillgänglighetsinvesteringar i stadens centrala medelreserv.

Sveriges kommuner har i uppgift att svara på återkommande nationella uppföljningsenkäter som är riktade till ansvariga nämnder inom områdena arbetsmarknad, utbildning, idrott, kultur och fysisk tillgänglighet (trafik, stadsmiljö mm). Enkäter har skickats till kommunernas berörda förvaltningar.

Stockholms stads förvaltningar fick följande placeringar år 2015 i den nationella jämförelsen med ca 200 svarande kommuner. Procenttalet anger andelen av maxpoäng i stadens/respektive förvaltningens svar.

• Idrott	72%	Plats 4
• Kultur	64%	Plats 8
• Fysisk tillgänglighet	70%	Plats 18
• Arbetsmarknad	53%	Plats 21
• Utbildning	60%	Plats 54

Nya enkätsvar från Stockholms stad för år 2016 inlämnades i februari. Resultat redovisas av Myndigheten för delaktighet i maj 2016.

Samråd med funktionshindersorganisationer

Staden ska samverka med brukarorganisationer både enligt FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och enligt Sveriges nationella mål och strategi för funktionshinderspolitiken.

Intresseorganisationer i Stockholm

Funktionshinderområdets intresseorganisationer finns på riksnivå, regionalt i länet samt på lokal kommunnivå. Stockholms stads samarbetspartners är i första hand följande tre organisationer:

- Förbundet för Delaktighet, Handlingskraft och Rörelsefrihet (DHR) Stockholmsavdelningen med 678 medlemmar (uppgift från 2014)
- Synskadades riksförbund (SRF) Stockholms stad med 850 medlemmar
- Handikappförbundens samarbetsorgan (HSO) i Stockholms stad, en paraplyorganisation för 30 lokala medlemsföreningar med totalt drygt 31 000 medlemmar

Stadens 27 råd för funktionshindersfrågor (FH-råd)

Instruktioner för FH-råd fastställdes 2004. Samtliga stadens nämnder och styrelser ska ha koppling till ett FH-råd. Under år 2015 fanns totalt 27 FH-råd i staden. Ledamöter till FH-råd nomineras av organisationer och utses av respektive nämnd/styrelse för fyraåriga mandatperioder. I anslutning till beslutet om stadens funktionshinderspolitiska mål beslutades att FH-råd ska få en framlyft position bland annat i anslutning till verksamhetsplanering. Flera FH-råd har saknat fulltalig representation under kortare eller längre tid vilket påverkar kvaliteten i samverkan.

Föreningen för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna (FUB) framhåller behovet av att LSS-frågorna uppmärksammas mer i stadens FH-råd och lyfter fram behovet av ett särskilt forum för LSS-frågor i anslutning till nämnder inom välfärdsområdet.

FUB:s sektion Klippan organiserar personer som själva har intellektuell funktionsnedsättning/utvecklingsstörning. Klippan har framfört synpunkter på ett föråldrat synsätt när det gäller organisationens representation i stadens funktionshindersråd. Andra grupper representerar sig själva men personer med utvecklingsstörning representeras av anhöriga/föräldrar.

Kommunstyrelsens FH-råd har framfört önskemål om att staden utreder organisation, arbetsformer och arvoderingsregler för stadens FH-råd i samråd med funktionshindersorganisationer. Syftet är att åstadkomma en mer effektiv organisation med arbetsformer som bland annat gör det möjligt även för ledamöter i yrkesverksam ålder kan delta i rådets samverkan med staden.

Förslag till förbättringsåtgärder:

- Stadens funktionshinderspolitiska program behöver revideras utifrån kommande nationella mål från 2017 samt utifrån rekommendationer från programmets utvärdering.
- Funktionshindersrådets organisation samt arbets- och ersättningsformer behöver utredas i samråd med funktionshindersorganisationer i syfte att uppnå mer effektiva samverkansformer.

Stadens funktionshinderspolitiska mål fram till år 2016

Kommunfullmäktige fastställde i juni 2011 ett övergripande funktionshinderspolitiskt mål för Stockholms stad: I Stockholm ska alla kunna delta på lika villkor i samhällets gemenskap.

Särskilda mål finns formulerade gällande:

1. Fysisk tillgänglighet
2. Kommunikation/ information
3. Kunskap och bemötande
4. Utbildning
5. Arbete
6. Bostad
7. Fritid

1. Fysisk tillgänglighet

Stadens mål: Alla ska kunna förflytta sig, vistas i och använda Stockholms stadsinne- och utemiljö

Enligt Plan- och bygglagen (PBL) och plan- och byggförordningen (PBF), ska nya byggnader vara tillgängliga och användbara för personer med rörelse- eller orienteringsnedsättningar. Enligt Boverkets byggregler ska huvudentréer till publika lokaler, arbetslokaler och bostadshus placeras och utformas så att de är tillgängliga och användbara.

I budget för år 2015 framhålls att Stockholm ska vara en tillgänglig stad för alla dess invånare. Staden ska höja ambitionerna för att bygga bort enkelt avhjälpna hinder.

Boverkets föreskrifter och allmänna råd om åtgärder vid enkelt avhjälpna hinder² och tillgänglighet på allmänna platser³ ska beaktas i stadens planeringsdokument såsom i översiktsplanen och i andra stadsutvecklingsdokument och planer såsom gångplan, cykelplan, plan för säkra och trygga skolvägar mm.

Stadens handbok för utformning av en tillgänglig och användbar miljö⁴ ska tillämpas inom stadens förvaltningar och bolag samt i stadens exploateringsavtal med andra byggherrar.

För att stadens tillgänglighetsmål ska uppnås krävs att alla verksamhetsområden tar sitt ansvar för att eliminera hinder inom sina ansvarsområden. Stadsledningskontorets har ett strategiskt ansvar för tillgänglighetsarbete. Stadsövergripande nätverk för kontaktpersoner i tillgänglighetsfrågor har initierats av stadsledningskontoret från år 2016.

Enkla tillgänglighetsbrister ska åtgärdas

Kravet på att ta bort enkelt avhjälpna hinder i den fysiska miljön i lokaler dit allmänheten har tillträde samt på allmänna platser har funnits sedan år 2001. Kraven gäller i lokaler dit allmänheten har tillträde, till exempel i butiker och restauranger. Boverket har tagit fram föreskrifter och allmänna råd där det framgår vad som menas med ett enkelt avhjälpna hinder. Både fastighetsägare och hyresgäster är ansvariga för att åtgärda bristerna.

² Boverket HIN (BFS 2013:9 - HIN 3)

³ Boverket ALM (BFS 2011:5 ALM)

⁴ Handbok för utformning av en tillgänglig och användbar miljö (Trafikk. 2008)

Så kallade enkelt avhjälptra hinder enligt Boverket är:

- trösklar, mindre nivåskillnader, trappsteg
- tunga dörrar, avsaknad av ledstänger
- bländande och/eller bristande belysning
- dörmattor som är tunga att passera
- stora glasytor som inte är markerade i ögonhöjd
- trappsteg som inte är kontrastmarkerade
- inredning som hindrar framkomlighet
- bristande ljudmiljö, brister i utformning av skyltar

Stadsbyggnadsnämndens tillsynsansvar

Kommunens byggnadsnämnd har tillsynsansvar beträffande s.k. enkelt avhjälptra hinder. Stadsbyggnadskontoret tar sedan 2015 emot synpunkter på trafik- och utemiljö samt anmälningar om enkelt avhjälptra hinder via e-tjänsten på stadens webbplats ”Anmälan” eller via ”Tyck till” applikationen i mobiltelefonen.

Enligt stadsbyggnadskontoret handläggs ärenden på bygglovsavdelningen sedan april 2015. Totalt 13 anmälningsärenden var utan pågående handläggning december 2015. Ärenden har inte prioriterats på grund av resursbrist enligt stadsbyggnadskontoret. Staden behöver ta sitt tillsynsansvar beträffande enkelt avhjälptra hinder.

Trafikkontorets åtgärdsstrategi

Trafikkontorets arbete med tillgänglighetsfrågor har utgått ifrån stadens tillgänglighetsmål. Målet har varit att alla projekt ska inkludera tillgänglighetsåtgärder och budgetera för dem. Inga nya enkelt avhjälptra hinder ska skapas och de befintliga ska undanröjas. För att fördjupa kunskapen om tillgänglighetskrav hos olika aktörer har fyra insiktsutbildningar hållits med kursdeltagare från entreprenörer och trafikkontoret. Arbetet har genomförts enligt trafikkontorets strategi för enkelt avhjälptra hinder. Strategin syfte har varit att utifrån lagstiftningen konkretisera och tydliggöra vilka hinder som bedöms omfattas av trafikkontorets ansvar.

Trafikkontoret har bland annat förbättrat övergångställen och skapat sittplatser. En översyn av kontrastmarkeringen i trappor har gjorts och ca 120 gatutrappor har kontrastmarkerats under år 2015.

Det finns 222 offentliga toaletter i staden varav trafikkontoret ansvarar för 75 stycken i gatumiljöer. De övriga är inrymda i olika offentliga byggnader. Målet är att samtliga toaletter i gatumiljön ska vara tillgänglighetsanpassade efter ett nu pågående bytesprogram. Stadens offentliga toaletter anges på webbplatsen med information

om dess placering och tillgänglighet. Information om den närmsta tillgängliga toaletten kan även nås på HittaToaLätt-appen.

Trafikkontoret har samarbetat med aktörer inom kollektivtrafiken utifrån stadens ansvar för t.ex. busshållplatser. Utrustning av peronger och hållplatser, kontrastmarkeringar vid busshållplatser, höjning av kantsten och nya ledstråk vid hållplatser, utrop både på hållplatser och i fordon är åtgärder som underlättar t.ex. för personer med synskador och med kognitiva svårigheter.

Trafiknämnden vill åtgärda missbruk av parkeringstillstånd för personer med rörelsehinder. Totalt finns cirka 1800 reserverade parkeringsplatser i Stockholm och cirka 5000 personer i Stockholm har parkeringstillstånd. Enligt trafikkontoret identifierades under 2015 drygt 740 utländska och svenska tillstånd som bedömdes vara i bruk på ett felaktigt sätt. Det planeras att parkeringstillstånd ska avgiftsbeläggas. Funktionshindersorganisationer framhåller att en bil med parkeringstillstånd är en form stöd/ hjälpmedel för personer som inte kan använda allmänna kommunikationsmedel. De menar att missbruk av tillstånd behöver åtgärdas på annat sätt, förslagsvis med stöd av ett nationellt register och med initiativ på EU-nivå.

Särskilda medel för tillgänglighetsinvesteringar

År 2015 utökades den centrala medelreserven för tillgänglighetsinvesteringar till 100 mnkr. Knappt 82 mnkr av dessa har använts av stadsdelsnämnderna för tillgänglighetsanpassningar i den fysiska stadsmiljön. Åtgärder har i huvudsak handlat om tillgänglighetsskapande åtgärder gällande parker, parkmöblering, trappor, räcken, kontrastmarkeringar, lekplatser med lekutrustning samt badplatser, motionsspår och utomhusgym.

En välkomnande stad för alla

Stockholm som turiststad

Stockholms stad behöver informera om stadens möjligheter för turister/besökande med funktionsnedsättning. Både antalet kryssningsfartyg som besöker staden och antalet turistnätter i staden har ökat markant från 2014 till 2015. Stockholm var 2013 -2014 objekt för en fallstudie angående tillgänglig turism som omfattade städer i 26 EU-länder och rekommenderades där att informera om stadens tillgänglighet⁵. Det finns ett europeiskt nätverk för tillgänglig tur-

⁵ Studie inom EU-kommissionen, generaldirektoratet för Näringsliv och Industri

ism.⁶ Flera städer i Europa arbetar för tillgänglig turism och skapar webbplatser som informerar och ger tips om tillgängliga besöksobjekt, transportmedel, ledsagning mm. Stockholm Business Region i samverkan med turistnäringen kan mer aktivt lyfta fram service och tjänster för besökande med särskilda behov. Allt fler turister med funktionsnedsättning söker information inför sina besök och kontaktar bland annat brukarorganisationer.

S:t Julia-priset till goda exempel

S:t Julian priset utdelades för åttonde gången på den internationella funktionshinderdagen den 3 december 2015.

Med S:t Julianpriset vill Stockholms stads uppmärksamma goda exempel i skapandet av ett tillgängligt och inkluderande samhälle.

S:t Julian priset 2015 utlystes i följande fyra kategorier och juryn som bestod av Kommunsstyrelsens FH-råd utsåg följande vinnare:

- Fysisk tillgänglighet: Skansen
- Information och kommunikation: SF-biograferna
- Arbetsmarknad: Stockholm Vatten AB
- Delaktighet: Eolhälls 4H-gård

Tillträde för ledar-, signal- och servicehundar

Arbetande hundars tillträde till offentliga platser och lokaler för allmänheten måste förbättras i Stockholms stad. Kunskap gällande ordningsstadgar, regler och överenskommelser kring arbetande hundars rätt att tillsammans med sin förare närvara i offentliga lokaler och på allmänna platser är otillräcklig. Ledar-, signal- och servicehundarnas förare nekas återkommande tillträde t. ex till möteslokaler, kulturevenemang samt till restauranger och butiker.

Stadens modell för tillgänglighetsinformation

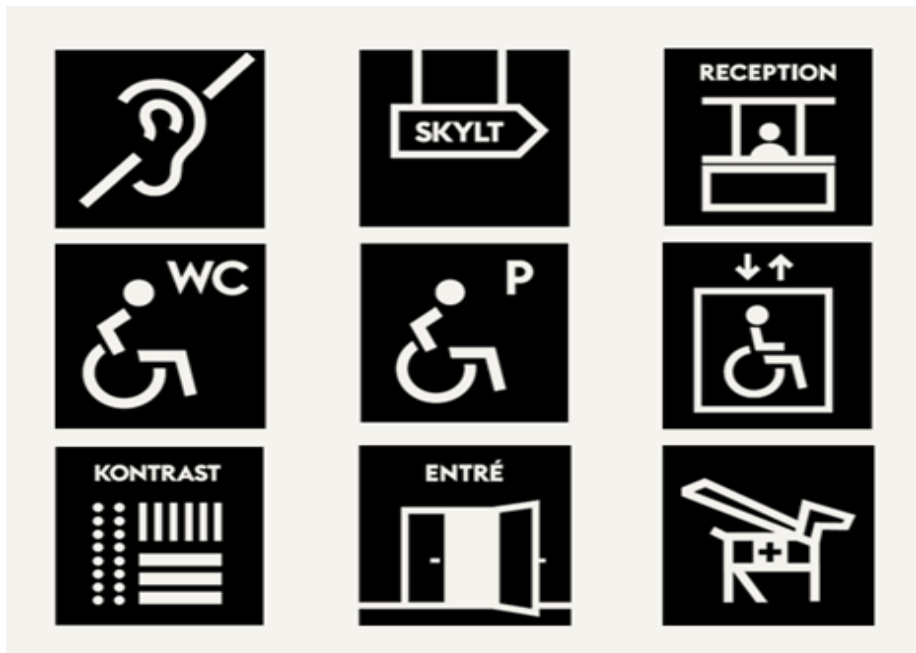
Enligt beslut i kommunstyrelsen ska stadens verksamheter presentera sin tillgänglighet utifrån en inventering och självskattning.⁷

Tillgängligheten i lokalerna ska presenteras med symboler utifrån nio viktiga tillgänglighetsaspekter:

1. Hörseltillgänglighet och hörselteknisk utrustning
2. Skyltning
3. Reception/Personlig service
4. Toaletternas tillgänglighet
5. Parkeringsförhållanden
6. Hissar
7. Kontrastmarkeringar
8. Entrén tillgänglighet
9. Tillträde för ledarhund/servicehund/signalhund

⁶ European Network for accessible Tourism ENAT www.accessibletourism.org

⁷ <http://intranat.stockholm.se/Sidor/2015/6/Tillganglighet-i-stadens-lokaler/>

Endast en mycket liten andel av stadens verksamheter presenterar sin tillgänglighetsinformation enligt modellen. Micasa Fastigheter AB utgör ett gott exempel och presenterar tillgänglighetsinformation om sina fastigheter på sin webbplats micasa.se.

Förslag till förbättringsåtgärder:

För att stadens inne- och utemiljöer ska uppnå fysisk tillgänglighet krävs

- inventeringar av tillgängligheten och åtgärder för eliminering av enkelt avhjälpta hinder inom stadens samtliga verksamheter
- uppstramning av stadens tillsynsansvar gällande enkelt avhjälpta hinder
- kunskap om stadens modell för tillgänglighetsinformation

2. Tillgänglig information/kommunikation

Stadens mål: Alla ska kunna få information och kommunicera utifrån sina förutsättningar

Tillgänglig kommuninformation innebär att allmänna handlingar, möteslokaler och möteshandlingar är tillgängliga. Kommunikation innefattar bland annat språk, textning, punktskrift, tillgängliga mul-

timedier, lättläst och IT. Språk innefattar bland annat talade språk, svenskt teckenspråk och andra former av icke talade språk.

Stadens kommunikationsavdelning ger råd bland annat på stadens intranät med hänvisning till språklagen som anger att myndigheter ska använda ett vardat, enkelt och begripligt språk – alla ska förstå vad kommunen kommunicerar.

Webbplatsens och E-tjänsternas tillgänglighet

Stadens webb-plats som är upplagd utifrån riktlinjer för tillgänglig webb är välbesökt med cirka 17 miljoner besök under år 2015. Central webbredaktion för stockholm.se finns på Kontaktcenter. Cirka 200 webbredaktörer har utbildats i bland annat tillgänglighetsfrågor och de allra flesta också certifierats via stadsledningskontoret. Certifieringsutbildningarna fortsätter även under 2016 för nyttillkomna redaktörer.

E-tjänster måste vara användbara även för medborgare som har hörselskador, synskador eller kognitiva svårigheter. Ärenden kan göras via en mängd olika e-tjänster. Stockholmare använder stadens webbplatser för att utföra ärenden, få svar på frågor eller hitta kontaktuppgifter.

Vissa e-tjänster har kritiserats för otillgängligheten för synskadade. Socialförvaltningen har beviljats medel från stadens IT-program ”Digital förnyelse” för att genomföra en förstudie om hur e-tjänsten ”Ansökan om stöd och service (ASoS)” kan utvecklas utifrån tillgänglighets- och delaktighetsperspektiv. Detta berör brukare inom verksamhetsområdena funktionsnedsättning, socialpsykiatri och äldreomsorg. Projektet ska pågå under 2016. Personer med synskador efterlyser även möjligheten att få utredningar och biståndsbeslut på tillgängligt sätt. Exempelvis har hälften av Sveriges landsting skapat möjligheten för bland annat synskadade att via e-tjänst ta del av sina journaler.

Tillgänglighet för personer med hörselskador

Sveriges Dövas Riksförbund (SDF) uppger att det finns över 2000 döva teckenspråkiga personer i Stockholms län varav de flesta i Stockholms stad.

Enligt ansvars- och finansieringsprincipen ska varje sektor bära sin kostnad för tolkningstjänster. Tolkning ska alltid vara kostnadsfri för den enskilda individen. Landstinget ansvarar för tolkar inom området vardagstolkning till den som har en hörselskada, dövhet eller dövblindhet. Vardagstolkning innebär tolkhjälp, till exempel

vid läkarbesök, arbetsplatsträffar, föräldramöten, fritidsaktiviteter eller vid privat kontakt med myndigheter. Staden ansvarar för teckentolkning i sina offentliga tjänster för stockholmaren och ska bekosta tolkning vid behov. Utbildningsförvaltningen köper nästan hälften av stadens teckenspråkiga tjänster.

Enligt kommunfullmäktiges beslut ska förmedling av teckentolkar upphandlas centralt i staden. Staden har saknat ramavtal inom detta område. Upphandlingen kan komma att omfatta även dövblindtolkning och skrivtolkning, troligen från våren 2017.

Uppdatering av hörselteknisk utrustning i stadens lokaler har ökat. Bland annat stadens bibliotek och kulturlokaler har fortlöpande installerat hörselteknik i sina lokaler. Kunskapen om behovet av hörselteknisk utrustning och hur dessa fungerar behöver öka. Alla aktiviteter för allmänheten måste ordnas i lokaler med hörselteknik.

Framställning av material på önskat media

Alla nämnder och styrelser har skyldighet att producera information och handlingar på tillgängliga medier. Otillgänglighet är en diskrimineringsform enligt Diskrimineringslagen och avser bl.a. kommunikation från år 2015. Medarbetarna i staden behöver kunskap om skyldigheten att leverera tillgängliga handlingar utifrån behov.

Inläsningstjänster avser produktion av handlingar/material på tillgängliga medier. Bibliotekets inläsningstjänst ansvarar för inläsningstjänst för privatpost och privata handlingar. Staden saknar avtal gällande inläsningstjänster sedan 2015.

”På tal om Stockholm” är stadens egen taltidning för stockholmare med synnedsättning. Produktionen av taltidningen ”På tal om Stockholm” har upphandlats år 2015. Taltidningen ges ut på Daisyskiva. Tidningen går att lyssna på via Stockholms stads hemsida samt den går att prenumerera via mobil eller dator.

Delaktighet genom kommunikationsstöd

Många med funktionsnedsättning behöver kommunikationsstöd för att kunna vara delaktiga. Stadsledningskontoret och socialförvaltningen har med stöd av bilder/symboler ökat tillgängligheten till stadens brukarenkäter till verksamheter enligt LSS⁸.

Socialförvaltningen har år 2015 genomfört en fördjupad behovsanalys av ett digitalt kommunikationsstöd för utrednings- och uppföljningssamtal med barn och unga med funktionsnedsättning. Arbetet fortgår under 2016.

⁸ Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade LSS

Förslag till förbättringsåtgärder:

För att stadens information och kommunikation ska vara tillgängligt krävs att

- möten för allmänheten ordnas i lokaler med hörselteknik
- allmänna handlingar går att få på önskade medier
- stadens e-tjänster fortsätter att utveckla tillgängligheten i samråd med representanter för användare med synskada och andra berörda funktionsnedsättningar

3. Kunskaper och bra bemötande

Stadens mål: Alla ska bemötas med kunskap och respekt och själva vara med och bestämma i frågor som gäller honom eller henne

Kunskap om funktionshindraspekter är viktigt för all personal inom staden. Stadens förvaltningar har genomfört utbildningsinsatser i bemötandefrågor och ordnat s.k. insiktsutbildningar gällande tillgänglighetsfrågor. Mest omfattande utbildningsinsatser har genomförts av utbildningsförvaltningen och socialförvaltningen samt inom idrott- och kulturverksamheter. Stödmaterial om gemensamt förhållningssätt och bemötande finns på stadens webbplats bland annat i form av en bemötandeguide⁹.

Samordnad kompetensutveckling inom stöd och service

Staden behöver tillgodose behovet av nödvändig kompetens inom verksamhetsområdet stöd och service enligt socialtjänstlagen (SoL) och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS).

Forum Carpe är en kommungemensam funktion inom Stockholms län för verksamhets- och yrkesutveckling inom stöd och service till personer med funktionsnedsättning inklusive socialpsykiatri. Stockholms stads socialnämnd driver verksamheten med ett avtal med länets andra kommuner sedan 2014. Målgruppen är personal inom myndighetsutövning och utförarverksamhet i både kommunal och privat verksamhet. Forum Carpe har genomfört kompetensutveckling i form av uppdragsutbildning inom gymnasie- och högskola, föreläsningar, seminarier och erfarenhetsutbyten. Forum Carpe har under år 2015 haft 3 583 deltagare. Andelen deltagare från Stock-

⁹ <http://www.stockholm.se/bemotandeguiden>

holms stad var 29 % och bestod av totalt 1 045 deltagare varav 282 kom från enskilt driven verksamhet.

Ändring av yrkestiteln ”vårdare” till en tidsenlig kompetensrelaterad yrkestitulatur är aktuellt och är av ideologisk betydelse. I budget för år 2016 finns ett uppdrag i frågor kring titulatur. Det finns intresse i Stockholms stads verksamheter för byte av viss titulatur i likhet med ändringar i övriga landet. Aktuella titlar är stödassistent med gymnasiekompetens och stödpedagog med eftergymnasial- eller högskoleutbildning inom yrkesområdet.

Arbetsvillkoren för biståndshandläggare och socialsekreterare Stockholms stad har över 2000 socialarbetare anställda inom ekonomiskt bistånd, individ- och familjeomsorg, socialpsykiatri, missbruk, äldreomsorg samt inom stöd och service till personer med funktionsnedsättning. Stadsdelsnämnderna använder sig allt oftare av bemanningsföretag för att tillgodose behovet av dessa medarbetare. Enligt socialförvaltningens tidigare uppföljningar har omsättningen bland handläggare inom verksamhetsområdet funktionsnedsättning varit omkring 30 procent eller mer per år under de senaste åren. Trots återkommande budgetuppdrag att vidta åtgärder för att minska omsättningen saknas märkbara resultat.

Socialnämnden har fått i uppgift att se över arbetssituationen och stödet till socialsekreterare och biståndshandläggare inom staden. En ny handlingsplan är en strategi på kort och på lång sikt för att förbättra arbetssituation för dessa yrkesgrupper. Handlingsplanen är framtagen av personalstrategiska avdelningen i samarbete med flera förvaltningar och är en del av en större satsning kring arbetsvillkoren där man betonar bland annat satsning på IT-stöd samt minskad administration. Implementeringsfasen ska pågå åren 2016-2018.

Förslag till förbättringsåtgärder:

För att stockholmare med funktionsnedsättning ska bemötas med kunskap och respekt krävs att

- omsättningen av handläggare minskar i viktiga funktioner inom stadens myndighetsutövning
- alla stadens nämnder och bolag genomför fortlöpande kompetensutvecklingsinsatser om tillgänglighet och om mänskliga rättigheter inom sina verksamheter
- tillgång till personal med kompetens säkerställs inom stöd och serviceverksamheter

4. Utbildning för alla

Stadens mål: Alla barn, ungdomar och vuxna ska kunna delta i utbildning och få det stöd som behövs för att nå målen

Delaktighet för personer med funktionsnedsättning gäller för alla skolformer: förskola, förskoleklass, grundskola, grundsärskola, gymnasieskola, gymnasiesärskola samt vuxen utbildning. Utbildningsnämnden ansvarar för skolor förutom förskolor som är ett ansvar för stadsdelsnämnderna och vuxenutbildningen som tillhör arbetsmarknadsnämndens ansvar.

Utbildningsförvaltningen har utvecklat rutiner och stödmaterial för att tydliggöra ansvaret för elever i behov av särskilt stöd. Detta har gällt bland annat systemet för fördelning av extra resurser, uppföljning, arbetet med elevhälsa samt stöd i de centrala grupperna med särskild inriktning. Arbetsmarknadsnämnden har ökat antalet elever och förbättrat resultat inom vuxenutbildning.

Höstterminen 2015 gick cirka 70 000 elever i Stockholms stads grundskolor i egen regi. Cirka 630 elever var mottagna i grundsärskolan. Cirka 15 500 elever gick i stadens gymnasieskolor och 360 elever i gymnasiesärskolan.

En skola för alla – ett inkluderande perspektiv

Enligt Skolverkets allmänna råd från 2014 om extra anpassningar, särskilt stöd och åtgärdsprogram har stadens skolor börjat arbeta för en skola för alla. Som stöd i detta arbete har utbildningsförvaltningen erbjudit bl.a. omfattande utbildningsinsatser.

Utbildningsförvaltningen har haft regelbundna möten för skolor som har elever mottagna i grundsärskolan. Dessa möten berör rutiner, mottagande och samverkan med landstinget och stadsdelsförvaltningarnas enheter för personer med funktionsnedsättning.

Utbildningsförvaltningen har tagit fram ett observationsmaterial som ska användas från år 2016 i samtliga skolor som har grundsärskole-klasser. Utifrån erfarenheter från år 2015 är framgångsfaktorer för högre undervisningskvalitet bland annat:

- Ett kraftfullt och tydligt pedagogiskt ledarskap.
- Lokaler i direkt anslutning till grundskolan.
- Lunch serveras tillsammans med grundskolans elever.
- Höga och realistiska förväntningar på eleverna.
- Genomförande av undervisningen enligt en given struktur.
- Tydlig ansvarsfördelning mellan lärare och elevassistenter.

Åtgärdsprogram

Det viktigaste planerings- och uppföljningsverktyget inom skolan är åtgärdsprogrammet som ska utarbetas för en elev i behov av särskilt stöd. Rektorn är ansvarig att utreda om eleven har behov av stöd.

Det är särskilt fokus på kompetensutveckling och utveckling av dokumentationen av utredning av särskilt stöd och åtgärdsprogram. Elever med funktionsnedsättning ingår i den sammantagna uppföljningen av målen och skolorna har ansvaret för att elever som är i behov av särskilt stöd får adekvat stöd för en ökad måluppfyllelse.

Tilläggsbelopp och verksamhetsstöd

Tilläggsbelopp och verksamhetsstöd avser extra finansiering för att tillgodose elevens behov av särskilt stöd. Beviljandet av tilläggsbelopp till den berörda skolan sker efter ansökan utifrån individuell prövning och utifrån en beskrivning av insatserna. Vid förnyad ansökan, som sker årligen, krävs redovisning för hur tilläggsbeloppet har använts och med vilka resultat. Under 2015 inkom cirka 3 100 ansökningar om tilläggsbelopp. Av de i budget avsatta 350,0 mnkr har totalt 337,0 mnkr betalats ut.

Centrala grupper med särskild inriktning – CSI

CSI-grupper är till för elever i allra största behov av särskilt stöd. Antalet grupper och inriktningar anpassas efter behov. Utbildningsförvaltningen har identifierat behov av att utveckla kompetensen på skolorna för att möta elever som har omfattande behov av särskilt stöd. Efterfrågan på platser i CSI-grupper har ökat. Vid årsskiftet fanns totalt 16 CSI-grupper med totalt cirka 260 elever.

Elevhälsoarbetet – Elevhälsoteam (EHT)

Välfungerande elevhälsa är särskilt viktigt för elever med funktionsnedsättning. Utvecklingsarbetet ”Uppdrag EHT” har pågått inom utbildningsförvaltningen under ett par år i syfte att utveckla elevhälsoteamens hälsofrämjande och förebyggande arbete. Utvecklingsarbetet avslutades med följande slutsatser:

- Elevhälsans förebyggande och hälsofrämjande arbete behöver förtydligas.
- Elevhälsoteamens uppdrag att stötta lärarna att kunna möta elever i behov av särskilt stöd behöver förstärkas.
- Rektors roll är betydelsefull som ledare av elevhälsoteamet
- Stärkt tvärprofessionellt arbete är betydelsefullt inom elevhälsoteamet

Kvalitet i skolskjuts

Sedan hösten 2014 har kvalitet i den av staden upphandlade skolskjutsverksamheten fått omfattande kritik av berörda. Kritiken har handlat om uteblivna eller sena skolskjutsfordon samt mycket bristande kontinuitet när det gäller förare hos taxiföretaget Samtrans. Elever med stora svårigheter har påverkats negativt och föräldrarna har fått svårigheter i arbetslivet.

Överläggningar har genomförts med tjänstens utförare utifrån inkomna synpunkter. Enligt utbildningsförvaltningen har Samtrans sett över antalet bilar, sin klagomålshantering och sina utbildningsinsatser. Situationen har varit fortsatt otillfredsställande under år 2015 och kvaliteten brister ur barnperspektiv.

Upphandling för ensamåkande elever har genomförts (gäller från våren 2016). Avtalet med Samtrans för övrigt är förlängt. En ny upphandling har inletts och ett nytt avtal/nya avtal beräknas träda i kraft från den 1 januari 2017.

Riksgymnasiets (RgRh) flytt från Skärholmen

En gymnasieutbildning för elever med omfattande rörelsehinder som kommer från hela landet har funnits i Skärholmen. Skolinspektionen tillsyn påtalade kvalitetsbrister redan på hösten 2012 och utbildningsförvaltningen tog fram en plan för riksgymnasiets framtid innehållande lokalisering, inriktning och organisation. Flytt av RgRh Stockholm från Skärholmen till S:t Eriks gymnasium och elevboendets flytt till före detta S:t Görans gymnasiums lokaler har påbörjats.

Tillgänglighet till stadens skolor och skolgårdar

Stockholms skolor ska vara tillgängliga för alla, oavsett funktionsförmåga. Skolorlokaler även för idrott, kulturskolan, skolavslutningar, föräldramöten mm ska vara tillgängliga.

Skolfastigheter i Stockholm AB, SISAB äger och förvaltar 600 förskolor, grundskolor och gymnasieskolor i Stockholm. Funktionsprogrammet för grundskola har bearbetats under 2013. Åtgärder för tillgänglighet ska bland annat beakta fysisk förflyttning samt att aula och matsal behöver hörselslinga. Inriktning för åtgärdandet av enkelt avhjälpta hinder i skollokaler antogs redan år 2010 av utbildningsnämnden.

Enligt SISAB arbetar man systematiskt med tillgänglighetsskapande åtgärder vid om-, till- och nybyggnation. Lämpliga lösningar för hörselslingor, dörrautomatik och parkering för personer med rörel-

sehinder i anslutning till skolbyggnaden övervägs. SISAB har anpassat skyltar till stadens grafiska profil. Den grafiska profilen utgår ifrån skriven text och vid överföring till skyltar beaktas textstorlek, punktskrift och lämpliga symboler.

Anpassningar beställs av utbildningsförvaltningen och tillgänglighetsskapande åtgärder vägs in även i samband med underhållsarbete. Från år 2015 ska alla skolors tillgänglighet åtgärdas utifrån ett system med s.k. etapper och i varje etapp ingår 14-17 skolor.

Att studera som vuxen med funktionsnedsättning

Möjligheten att utbilda sig som vuxen med funktionsnedsättning har förbättrats genom insatser från arbetsmarknadsförvaltningen.

Arbetsmarknadsnämndens kärnverksamheter består bland annat av vuxenutbildning i form av undervisning i svenska för invandrare (SFI) och Komvux samt Särvux. Under 2015 har 46 080 stockholmare deltagit i någon av stadens utbildningar för vuxna (43 640 under 2014).

Både inom SFI och Komvux pågår ett aktivt arbete för att kunna erbjuda personer med en funktionsnedsättning möjlighet att studera. Efter kartläggningar på Komvuxcentrum och SFI-centrum har elever fått stöd med hjälpmedel, alternativa studier, enskild undervisning samt särskilda grupper för elever med hörselskada och/eller synskada.

Lärvux erbjuder särskild undervisning till personer med utvecklingsstörning, förvärvad hjärnskada och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Utbildningsformen har även blivit ett alternativ till ordinarie Komvux eller SFI för elever som av olika anledningar behöver en mer anpassad studieform. Inom Lärvux har antalet betyg och intyg ökat särskilt inom gymnasial särvux.

Förslag till förbättringsåtgärder:

För att alla barn, ungdomar och vuxna ska kunna delta i utbildning och få det stöd som behövs för att nå målen krävs att

- stadens skolor är tillgängliga för alla och att arbetet med tillgänglighetsskapande åtgärder fortsätter
- skolskjuts för elever med funktionsnedsättning utförs utifrån ett barnrättsperspektiv med god kvalitet

5. Tillgänglig arbetsmarknad

Stadens mål: Allas arbetsförmåga ska tas tillvara

Arbetsmarknadsnämndens huvuduppdrag är bidra till att stockholmare får möjligheter till arbete och studier. Stadens arbetsmarknadsåtgärder är framför allt Jobbtorg Stockholm samt vuxenutbildning. Det beskrivs närmare i rapportens avsnitt ”Utbildning/Att studera som vuxen med funktionsnedsättning”. Socialförvaltningen ansvarar för viss arbetsmarknadsverksamhet inom socialpsykiatri.

Fler unga vuxna med funktionsnedsättning har fått stöd av arbetsmarknadsnämnden och fått tillgång till praktik eller arbete. Utvecklingsarbete och metodutveckling inom nämndens samtliga verksamhetsområden har under år 2015 särskilt inriktats mot unga utanför arbetsliv och utbildning, personer med funktionsnedsättning av olika slag, långtidsarbetslösa och personer med bristande kunskaper i svenska. Personer med funktionsnedsättningar är i behov av individuellt anpassade arbetsmarknadsinsatser och effektivt matchningsarbete.

Stöd i övergång till arbetslivet

Under 2015 har totalt 7606 aspiranter varit inskrivna vid Jobbtorg Stockholm. Därutöver har 1328 tillhört målgruppen för Jobbtorg Resurs där bland annat personer med funktionsnedsättning får extra insatser.

Nämnden har under året bedrivit ett aktivt påverkansarbete gentemot arbetsgivare inom och utom staden för att öka antalet anställningsmöjligheter för personer med funktionsnedsättning.

Arbetsmarknadsnämndens kampanj Vidga Vyerna har syftet att skapa ett arbetsgivarnätverk för att öka möjligheterna till och skapa fler karriärvägar för personer med funktionsnedsättningar. Inom kampanjen Vidga Vyerna bjuder nämnden in arbetsgivare till frukostseminarium på temat arbete och funktionshinder.

ALFA-verksamheten har goda resultat. Socialnämnden har drivit verksamhet ALFA som arbetar med arbetsinriktad rehabilitering för personer med psykisk funktionsnedsättning med evidensbaserad metod Supported Employment enligt Individual Placement and Support (IPS)-metoden.

Verksamheten drivs med sex anställda och syftet är att hitta ingångar till sysselsättning, studier, praktik och arbete. ALFA har under 2015 gett IPS-stöd till 94 personer. Prioriterade grupper är de unga vuxna under 35 år som står allra längst bort från arbetsmarknaden. Totalt 74 av 94 IPS-deltagare har genom stödet fått någon form av arbete, praktik- eller studieplats. Resterande har påbörjat biståndsbedömd sysselsättning eller har befunnit i kartläggningsfasen.

Staden som arbetsgivare

Inom Jobbtorg Stockholm är några insatser särskilt avsatta för personer med funktionsnedsättning. Detta gäller ingångsanställningar, serviceassistentjobb och "I Work"-satsning som riktar sig till personer inom daglig verksamhet enligt LSS. Arbetsmarknadsförvaltningens Open Eyes-verksamhet har arbetat med matchning och coachning av arbetssökande med funktionsnedsättning. Pådrivande arbete har fortsatt för att skapa anställningar för personer med funktionsnedsättning i stadens verksamheter.

Arbetsförmedlingen Unga Funktionshindrade och ett antal företag samt stadens verksamheter har varit samarbetspartners. Både ingångsanställningar, visstidsanställningar och sommarjobb har gett möjligheter till praktik inom staden.

Under 2015 har 43 personer haft en s.k. ingångsanställning. En ingångsanställning är en möjlighet för stadens verksamheter att få ekonomiskt stöd när de tar emot en aspirant med någon form av funktionsnedsättning. Både aspirant och arbetsgivare får ett utökat stöd under anställningen. Några av stadens arbetsgivare har etablerat gott samarbete med arbetsmarknadsförvaltningen med goda resultat kring rekrytering av personer med funktionsnedsättning. Stockholm Vatten AB utgör ett gott exempel. Bolaget erbjuder årligen två nya praktikplatser/arbetsplatser för personer med funktionsnedsättning.

Under året har 917 personer haft en visstidsanställning inom staden varav 276 finansierade genom stadsdelsnämndernas särskilda medel i budget 2015. Av visstidsanställningar har 326 utgjorts av en ungdomsanställning. Resultatet för ungdomsanställningarna har dock försämrats jämfört med tidigare år. Handläggarna bedömer att en större andel av ungdomarna har en komplex problematik med erfarenheter av kriminalitet, missbruk, psykisk ohälsa eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Nämnden bedömer att en del av dessa unga behöver längre anställningar än sex månader för att bli rustade att fortsätta i annat arbete eller studier.

Under 2015 var det totalt 15852 unga som ansökte om sommarjobb i staden varav 9747 erbjöds jobb och 8194 anställdes. Antalet förvaltningar som erbjudit sommarjobb till ungdomar med funktionsnedsättning har ökat.

Under 2015 har arbetet med serviceassistenter utvecklats. En tidsbegränsad anställning som serviceassistent med anpassade arbetsuppgifter inom barn- och äldreomsorgen kombineras med en utbildningsinsats genom Lärvox. Insatsen riktar sig till personer med utvecklingsstörning. Sammantaget har 29 personer arbetat som serviceassistent i staden under 2015. Av de 15 som hade en sådan anställning vid årets början har fem erbjudits fortsatt anställning hos befintlig arbetsgivare medan 10 erbjudits en anställning i samverkan med Samhall.

Aktivitetsansvaret och uppsökande arbete

Ungdomar med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och lindrig utvecklingsstörning förekommer i riskzonen när det gäller avhopp från skolan.

Nämnden har under året även bedrivit uppsökande arbete gentemot gruppen unga 16-19 år som omfattas av det kommunala aktivitetsansvaret enligt skollagen och gäller personer som varken studerar eller har annan känd sysselsättning. I denna grupp finns många ungdomar med funktionsnedsättning. Förvaltningen kom i kontakt med samtliga ungdomar med några undantag.

Förslag till förbättringsåtgärder:

För att allas arbetsförmåga ska tas tillvara krävs att

- alla stadens nämnder och bolag genomser möjligheterna och ökar andelens praktikplatser och arbete för personer med funktionsnedsättning
- samarbetet mellan vuxenutbildning och socialtjänst stärks och utbildningsvägar med praktik skapas för personer med funktionsnedsättning i syfte att underlätta övergång från bland annat daglig verksamhet till lönearbete
- möjligheten att införa en ny yrkeskategori i form av ”serviceassistenter” utreds utifrån arbetsmarknadsförvaltningens erfarenheter

6. Bostad

Stadens mål: Alla ska ha en bostad som är anpassad efter individens behov

Målet att tillgodose behovet av tillgängliga bostäder och särskilda boendeformer utifrån individuella behov är Stockholms stads största funktionshinderspolitiska utmaning.

Ordinarie bostadsmarknad

Bostadsbolagen har i uppgift att ta ansvar för försörjningen av förturs-, försöks- och träningslägenheter. Totalt 394 lägenheter förmedlades som försöks- och träningslägenheter samt 226 som bostäder för förtur. Under år 2015 har totalt 11 809 lägenheter lämnats in till Bostadsförmedlingen varav 44 % av stadens bostadsbolag.

Enligt stadens riktlinjer är försökslägenhet en resurs för vuxna personer med missbruks-, psykiska eller allvarliga sociala problem som behöver stöd från socialtjänsten för att få, klara och behålla ett eget boende. Efterfrågan på tränings- och försökslägenheter förekommer även hos personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och lindrig utvecklingsstörning. Boendestöd är en viktig stödinsats i anslutning till det egna tränings- och försöksboendet.

Kommunala bostadsbolagens tillgänglighetsarbete

Micasa Fastigheter AB äger och förvaltar Stockholms stads omsorgsfastigheter som inrymmer trygghetsboenden, seniorboenden, vård- och omsorgsboenden samt studentlägenheter. Bostadsbolaget har inventerat sina samtliga fastigheter inklusive trygghets- och seniorboenden. Bolaget har ett aktivt tillgänglighetsprogram med mål för fysisk tillgänglighet och information. Bolaget har introducerat en webb-informationsmodell som tar hänsyn till såväl rörelsenedsättning som hörsel- och synnedsättning.

AB Familjebostäder, AB Svenska Bostäder och AB Stockholmshem har i uppgift att arbeta med tillgänglighetsanpassning av sina befintliga fastigheter och bostäder. Bostadsbolagen har arbetat på olika sätt med inventering av tillgänglighet i sina fastigheter.

Bostadsanpassning

Möjlighet till bostadsanpassning är en insats som möjliggör kvarboendet även efter funktionsnedsättningens tillkomst. Stadsbyggnadskontorets avdelning för bostadsanpassning utreder och beslutar om

bostadsanpassningsbidrag. Det inkom totalt 7644 ansökningar år 2015 och bidrag beviljades för totalt cirka 90 mnkr. Den vanligaste anpassningen var stödhandtag, tröskelborttagning, timer, duschanpassning och dörrautomatik. Den absoluta majoriteten av ärenden handlar om ansökningar från personer över 70 år.

Särskilda boendeformer

Utbyggnadstakten har ökat men är inte tillräcklig utifrån efterfrågan och aktuella behov. Socialförvaltningens bedömnings- och förmedlingskansli förmedlar bostad med särskild service enligt LSS samt grupp- och stödboende enligt SoL samt genomför bedömningar av omsorgsnivåer i LSS-verksamheter.

Under 2015 förmedlades 90 lägenheter (25 procent fler än 2014). Det tillkom 3 nya gruppboendestäder i kommunalt regi med 16 lägenheter samt 3 serviceboendestäder med 23 lägenheter. Inom socialpsykiatri förmedlades 36 lägenheter under 2015. Det tillkom endast en ny gruppboendestad med 12 lägenheter under året.

Vid slutet av året fanns totalt 330 intresseanmälningar till gruppboendestad samt 155 till serviceboendestad enligt LSS. Inom socialpsykiatri fanns 59 intresseanmälningar till gruppboendestad och 48 anmälningar till stödboende. Svårast är att hitta lämplig boendeform för personer med utmanande beteende. Behovet av lämpliga boendeformer har vuxit gällande personer med utvecklingsstörning och med autismspektrumtillstånd som skrivs ut från rättspsykiatri.

Planerad utbyggnad

Enligt socialförvaltningen planeras följande utbyggnad av boendestäder enligt LSS för åren från 2016 till 2020 och framåt:

2016 - 42 lägenheter varav 22 i gruppboendestad samt 20 i serviceboendestad
2017 - 136 lägenheter varav 48 i gruppboendestad och 88 i serviceboendestad
2018 - 47 lägenheter varav 47 i gruppboendestäder
2019 - 30 lägenheter varav 12 i gruppboendestad och 18 i serviceboendestad
2020 och framåt - totalt 169 lägenheter varav 123 i gruppboendestad och 46 i serviceboendestad.

Enligt socialförvaltningens har en relativt stor del av de planerade boendestäderna avskrivits under planeringsprocessen under de senaste åren.

Planering i samverkan

Enligt budget för år 2015 skulle stadsdelsnämnderna kontinuerligt planera för att tillgodose behovet av särskilda boendeformer och

löpande redovisa arbetet till kommunstyrelsens centrala genomförandegrupp. I större bostadsexploateringsprojekt skulle berörda nämnder pröva om projekten kunde innehålla minst fem procent lägenheter för särskilt boende med prioritering för personer med funktionsnedsättning.

Arbetet med att stimulera utbyggnad av bostäder med särskild service fortgår tillsvidare i den s.k. genomförandegruppen. Gruppen leds av socialförvaltningen och består av representanter från exploateringskontoret, stadsbyggnadskontoret, Micasa AB, fastighetskontoret och ett antal stadsdelsförvaltningar samt stadsledningskontoret.

Stadsrevisionen har år 2015 granskat planering av utbyggnad av bostäder¹⁰ efter att de senaste årens budgetar har fastställt att utbyggnadstakten av bostäder i särskilda boendeformer måste öka. Stadsrevisionens granskning visar att samverkan för planering och byggande av bostäder med särskild service inte är tillräcklig, vilket medför att staden inte säkerställer att uppskattade behov tillgodoses och att brukarna inte får den bostad de har rätt till inom rimliga tidsramar. Enligt stadsrevisionen bör systemet för planering och byggande av bostäder med särskild service omprövas. Stadsrevisionen har lämnat följande rekommendationer:

Kommunstyrelsen rekommenderas att 1) tillse att genomförandegruppen återupptar sin roll som beslutande/styrande i frågor avseende omsorgsbostäder 2) tillse att alla berörda nämnder avseende byggande av omsorgsbostäder har en gemensam behovsbild på kort och lite längre sikt 3) samordna planering för boenden för personer med resurskrävande diagnoser

Stadsdelsnämnderna rekommenderas att 1) strukturera sin kartläggning av framtida behov 2) tillse att informationen i Paraplysystemet är aktuell 3) säkerställa att planering av nya omsorgsbostäder sker i tidigt skede och att det byggs tillräckligt för att tillgodosätta behoven

Stadsbyggnadsnämnden rekommenderas att införa rutiner som säkerställer att information om planering för bostäder med särskild service framgår i dokumentation för program, start-PM och detaljplaner.

Kompensation för merkostnader i boendet

Kommunalt bostadsbidrag för personer med funktionsnedsättning (KBH) är ett frivilligt kommunalt bostadsbidrag som ska ersätta

¹⁰ Projektrapport från Stadsrevisionen Dnr 3.1.3-156/2015 Bostäder för personer med fysisk och psykisk funktionsnedsättning Nr 6, 2015

merkostnader i boendet när dessa orsakas av en persons funktionsnedsättning. Totalt 839 personer erhöll KBH under år 2015 för cirka 12,3 mnkr. Ett förslag till nya riktlinjer för KBH (med nytt namn KBF - kommunalt bostadsbidrag till personer med funktionsnedsättning) har utarbetats och behandlats i socialnämnden 2015. I förslaget renodlas och förtydligas riktlinjerna utifrån bidragets syfte. Det ska vara ett komplement till statliga bostadsförmåner som kompensation för merkostnader i boendet p.g.a. funktionsnedsättning. Därutöver förtydligas regler för beräkning av inkomst.

Kommunstyrelsens FH-råd har påtalat att de föreslagna förändringarna innebär minskad inkomstnivå för personer/familjer som är beroende av bidraget för att kunna bo i en användbar och tillgänglig bostad. Bostäder med särskild service i nyproducerade fastigheter ger högre hyreskostnader som inte täcks av bostadsbidrag. För höga boendekostnader befaras bli ett skäl för att man tackar nej till en erbjuden lägenhet och staden får fler beslut som är icke verkställda.

Stockholms stad tar ut hyra av den boende för gemensamma utrymmen i en gruppboende sedan år 2008. Fastighetskontoret har fått i uppdrag att arbeta med förhandlingsordning angående inriktning för adekvat hyressättning. Brukarorganisationen HSO framhåller att det är ett viktigt att avskaffa hyra för gemensamhetsutrymmen i bostäder med särskild service enligt LSS. Organisationen anser att det gemensamma lokalerna är en del av stödet och tillhör inte den boendes personliga bostadsyta.

Förslag till förbättringsåtgärder:

För att alla ska kunna ha en bostad som är anpassad utifrån ens behov krävs att

- produktion/utbyggnad av särskilda boendeformer ökar utifrån olika behov, servicenivåer och ålder samt att samtliga stadsdelsnämnder ser frågan som en stadsgemensam angelägenhet
- samordning sker kring planering av boendeformer för målgrupper med mycket speciella behov
- utveckling av framtida boendeformer sker i samråd med berörda brukarorganisationer och att det skapas boendalternativ för unga med lindrig utvecklingsstörning, för personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och för personer med utvecklingsstörning med demenssjukdom

7. Tillgänglig och meningsfull fritid

Stadens mål: Alla ska ges förutsättningar att delta i och tillgodogöra sig fritidsverksamhet.

Idrottspolitiskt program för Stockholms stad för åren 2013-2017 fokuserar på att nå de grupper som idag är fysiskt inaktiva, däribland personer med funktionsnedsättning.

Stockholms stads kulturvision 2030 tydliggör Stockholms stads långsiktiga intressen och ambitioner på kulturområdet. Kultur i ögonhöjd – strategiskt program för barn- och ungdomskultur i Stockholm.

Idrott, kultur och fritid

Flera av stadens idrottsanläggningar är i behov av upprustning och tillgänglighetsanpassning. Tillgänglighetsarbete pågår på flera anläggningar. En bedömningsmall för lokalernas fysiska tillgänglighet har utarbetats i samråd med rådet för funktionshinderfrågor. Vid ombyggnation beaktas förbättringar av fysisk tillgänglighet. Beckis Idrottscenter är en anläggning med god tillgänglighet där verksamhet för personer med funktionsnedsättning ska vara prioriterad. Parasport Stockholm (f.d. Handikappidrottsförbundet) kommer även fortsättningsvis att ha sina kanslilokaler i anläggningen.

Enligt lagen om särskilt stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) ska kommunerna utveckla och stödja kultur- och fritidsaktörer att erbjuda ett utbud för vuxna personer som bor i gruppboende. I Stockholm har idrottsnämnden i uppdrag att skapa meningsfulla fritidsaktiviteter för målgruppen. Utbudet av aktiviteter har ökat för målgruppen vilket har medfört ökad delaktighet.

Socialförvaltningen organiserar LSS-kolloverksamhet under lov som är kolloverksamhet till för personer som har rätt till korttidsvistelse enligt LSS enligt stadsdelsnämndernas beslut. Verksamheten har år 2015 bedrivits på 16 olika kolonigårdar (8 på entreprenad och 8 stadens egna gårdar) med totalt 6 577 deltagare. Kolloverksamhet ordnades på påsk- och sportlov samt under sommarlov. Verksamheten uppskattas och har mycket hög nöjdhetsgrad enligt både deltagare och anhöriga. Kolloverksamheten firade 40-årsjubileum i Stadshuset hösten 2015.

Kulturförvaltningen arbetar fortlöpande med anpassningar av lokaler för bättre tillgänglighet och ger information om bland annat bemötandefrågor och diskriminering i förvaltningens chefsprogram för nyanställda. Ett flertal lokaler förbättrats utifrån tillgänglighetsaspekter.

Elever med funktionsnedsättning deltar i Kulturskolans verksamhet så långt det är möjligt. Genom ”Öppet hus” och riktade ”prova på” aktiviteter har Kulturskolan lyckats nå nya grupper av barn och unga i framför allt ytterstaden. Under år 2015 har antalet elevplatser utökats till 185 inom Kulturskolans Resurscenter för elever med funktionsnedsättning.

Fritid för alla - satsningen

”Fritid för alla” är ett samordningsuppdrag av fritidsverksamhet för personer med funktionsnedsättning som har pågått sedan år 2008 med idrottsnämnden som ansvarig.

Verksamheten är ett samarbete med samtliga stadsdelsnämnder, kulturnämnden, socialnämnden och utbildningsnämnden.

Uppdraget utvärderades år 2015.

För att Fritid för alla ska få större avtryck och nytta för målgruppen pekade utvärderingens rekommendationer på behovet av

- tydligare politisk styrning/signaler
- tydligare beskrivning av kontaktpersonens roll/ansvar
- analys av behov och tydligare prioriteringar
- samordning inom större enheter i samverkan mellan stadsdelsförvaltningarna
- uppföljning av resultat

Webbplatsen Fritidsnätet.se samlar fritidsaktiviteter för barn och unga med funktionsnedsättning inom länet. Stadens idrottsförvaltning samordnar arbetet tillsammans med 20 andra kommuner och Habilitering & Hälsa inom landstinget. Fritidsnätet.se ger information om ett samlat fritidsutbud för barn, ungdomar och vuxna med funktionsnedsättning i Stockholms län. Denna omfattande samverkan ger bättre möjligheter att hitta tillgängliga aktiviteter inom hela länet.

Ledsagning

Kritiken för restriktivt beviljande av ledsagning har fortsatt under år 2015. Funktionshindersorganisationerna i Stockholm påtalar att minskning av ledsagningsstöd begränsar medlemmarnas möjlighet till delaktighet i samhället. Både kultur- och idrottsverksamheter

framför att bristen på ledsagning är ett hinder för ungdomars deltagande i organiserade aktiviteter.

Det förekommer att personer boende i bostad med särskild service nekas en kontaktperson och/eller ledsagning med särskilt boende som motivering. Enligt lagstiftningen och stadens riktlinjer ska ansökan om insatser prövas individuellt.

Ledsagarens omkostnader i anslutning till uppdraget är begränsade till högst 300 kr per månad och den enskilde är inte tillåten utifrån regelverk för mutor att komplettera t ex för konsertbiljetter. Det behöver övervägas ifall både användningsperioden av beviljade ledsagningstimmar och beloppet för omkostnader vid ledsagning kan regleras över tid på ett mer flexibelt sätt.

Revidering av stadens riktlinjer har pågått under år 2015. Socialförvaltningen har även påbörjat en revidering av stadens riktlinjer för medföljare vid semesterresa. För många med funktionsnedsättning är ledsagning en förutsättning för delaktighet i fritidsaktiviteter. Både brukarorganisationer och personal inom berörda verksamheter framför bristande ledsagning som ett hinder.

Förslag på förbättringsåtgärder:

För att alla ska ges förutsättningar att delta i och tillgodogöra sig fritidsverksamhet krävs att

- fritidsverksamhet prioriteras med tydligare styrning och att aktiviteter utifrån olika behov/intressen samordnas över staden
- personer med funktionsnedsättning får tillgång till ledsagning till fritidsaktiviteter

Stöd och service – en förutsättning för delaktighet

Socialtjänstlagen (SoL) och Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) är lagar som reglerar stödinsatser i vardagen för personer med funktionsnedsättning.

Myndighetsutövning

Syftet med stadens riktlinjer inom myndighetsutövning är att medborgarna ska ha tillgång till likvärdigt stöd inom hela staden. Socialnämnden har beslutat om uppdatering och revidering av riktlinjer efter ändringar i lagstiftningen från 1/7 2013 men KF-behandling av ärendet saknas. Senaste KF-revidering av riktlinjerna är från 2012. Legitimitet hos riktlinjerna skadas av att beslut i KF saknas. Enligt brukare, deras företrädare och funktionshindersorganisationer förekommer olikheter vid bedömning av insatser beroende på var man bor i staden.

Personer med funktionsnedsättning och deras anhöriga behöver råd och vägledning gällande rättigheter och regler för stöd och service samt om valmöjligheter i anslutning till valfrihetssystemet. Kontaktcenter avser att underlätta för medborgaren att hitta rätt bland kommunens service och tjänster. De ger svar på funktionshindersfrågor, äldreomsorg, skolfrågor och parkeringsfrågor.

Kontaktcenter Funktionsnedsättning tog emot totalt 17 340 ärenden år 2015. Frågornas lösningsgrad på kontaktcentret var 83 %. Av samtalen gällde 4.5 % frågor inom socialpsykiatriområdet.

Ej verkställda beslut enligt LSS och SoL

Den ansvariga nämnden är skyldig att rapportera till Inspektion för vård och omsorg (IVO) om beviljat bistånd enligt SoL och insatser enligt LSS inte har verkställts tre månader efter beslutsdatum.

Nämnden ska även rapportera händelsen när en insats har avbrutits och inte verkställts på nytt inom tre månader.

Brist på bostad, kontaktperson/kontaktfamilj samt boendestöd dominerar i besluten som inte har verkställts.

Sista kvartalet 2015 fanns 92 ej verkställda beslut enligt LSS (15 fler än år 2014). Hälften av dessa avsåg bostad för vuxna.

Orsak till att besluten icke verkställts var i flesta fall (32) att personen tackat nej eller haft andra skäl (46). Resursbrist var orsaken i 15 fall.

Det fanns totalt 51 ej verkställda beslut enligt SoL (6 färre än år 2014). Av dessa avsåg 31 stycken individ- och familjeomsorg och 20 stycken stöd till personer med funktionsnedsättning. De vanligaste formerna av bistånd som ej verkställts var bostad, kontaktfamilj, kontaktperson och boendestöd. Orsaker till att beslut enligt SoL ej verkställts var att brukaren inte hade valt utförare (16) samt att det inte gick att rekrytera uppdragstagare (8).

Rapportering enligt lex Sarah

Personal inom socialtjänsten, Statens institutionsstyrelse och verksamhet enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, är enligt socialtjänstlagen och Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade skyldiga att rapportera missförhållanden samt påtagliga risker för missförhållanden. Ansvarig nämnd beslutar om vidare om anmälningar till IVO.

Totalt 319 lex Sarah-rapporteringar förekom i stadens egen verksamhet och i enskild regi (totalt 276 rapporteringar år 2014). Av dessa gällde 81 rapporteringar verksamhetsområdet funktionsnedsättning och 12 förekom inom socialpsykiatri. Anmälan till IVO inlämnades i totalt 17 ärenden varav 14 inom verksamhetsområdet funktionsnedsättning och 3 inom socialpsykiatri.

Stödinsatser i vardagen

Valfrihetssystemet

Lagen om valfrihet syftar till att öka medborgarens möjlighet att välja utförare av den beviljade insatsen. Valfriheten har ökat inom de flesta stödformerna som ingår i stadens valfrihetssystem men valfriheten är mycket begränsad när det gäller boende både enligt SoL och LSS.

Följande LOV-upphandlingar var aktuella gällande funktionsnedsättning inklusive socialpsykiatri december 2015.

- Ledsagarservice och avlösarservice, SoL och LSS
- Korttidsvistelse, LSS
- Bostad med särskild service barn och unga, LSS
- Bostad med särskild service för vuxna, LSS
- Särskild boende socialpsykiatri (grupp-/servicebostad SoL)
- Stödboende socialpsykiatri, SoL
- Boendestöd socialpsykiatri, SoL
- Sysselsättning inom socialpsykiatri, SoL
- Daglig verksamhet, LSS

Ett valfrihetssystem för insatsen korttidstillsyn för skolungdom över 12 år enligt LSS införs i staden den 1 juli 2016. Socialförvaltningen tillsammans med utbildningsförvaltningen, stadsledningskontoret och en stadsdelsförvaltning utarbetat former för resursmätning och upphandling. Under 2015 har socialnämnden i samarbete med stadsledningskontoret genomfört en översyn av ersättningssystemet inom socialpsykiatriens verksamheter inom valfrihet; boendestöd, sysselsättning, stödboende och bostad med särskild service.

Brist på bostäder gör att valfrihet gällande boende begränsas. Placering av personer i boenden utanför Stockholms stad får enligt lagstiftningen förekomma vid särskilda skäl. Nämnderna har varit tvungna att regelbundet själva upphandla bostäder med särskild service utanför valfrihetssystemet.

Inga privata utförare var valbara enligt LOV för boende för vuxna. Endast sex privata utförare inklusive en enhet från Sollentuna kommun var valbara enligt LOV inom boenden för barn och unga vid årsskiftet. Privata utförare har inte anslutit sig som utförare av boende enligt LOV då ersättningsnivån i avtal utanför LOV i allmänhet ligger högre. Socialnämnden ska enligt uppdrag i budget 2016 utreda frågan om fler boendebalternativ inom LSS och en central del i det är att se över ersättningssystemet.

Uppdragsbeskrivningar för stadsdelsnämndernas egen verksamhet inom stöd och service till personer med funktionsnedsättning inklusive socialpsykiatri har tagits fram. Syftet har varit att förtydliga kraven på utförare i stadens egen regi för att säkerställa kvalitet, likvärdighet och konkurrensneutralitet inom de olika valfrihetssystemen så att de motsvarar de som ställs i förfrågningsunderlag och avtal enligt LOV för respektive insats år 2016.

Utveckling av stödet inom socialpsykiatri

Staden har erhållit statliga s.k. PRIO-medel (plan för riktade insatser inom området psykisk ohälsa 2012-2016) för åren 2012, 2013 och 2014, 2015 för att förbättra kvalitén i insatser för vuxna med psykisk funktionsnedsättning. Socialförvaltningen har under året rekviderat 12,5 mnkr PRIO-medel till barn och unga som medel till stadsdelsförvaltningarna enligt stadens fördelningsnyckel. Redovisningen av PRIO-medel kommer att ske i början av 2016.

Utveckling av insatser för barn och unga med psykisk ohälsa har skett enligt fastställt plan med PRIO-medlen till stadsdelsförvaltningarna även för år 2015. Handlingsplanen innehåller åtta priorite-

rade områden; boende, sysselsättning, fysisk hälsa, SIP-planer, barn som anhöriga, anhöriga, neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och uppsökande arbete. Stadens hemsida har uppdaterats vad gäller information kring frågor om psykisk ohälsa.

Inom ramen för PRIO-satsningen har socialförvaltningen under 2015 genomfört en rad aktiviteter med koppling till delaktighet och inflytande, med bland annat sju projekt avseende delaktighet inom kommunala gruppboender/stödboenden och sex projekt gällande delaktighet inom sysselsättning.

Arbetet med att förbättra kvaliteten vid insatser för barn och unga med psykisk ohälsa enligt beslutad PRIO-plan har fortsatt.

Boendestöd och personliga ombud

Det finns behov av mer flexibelt boendestöd exempelvis i anslutning till arbetsmarknadsåtgärder. Verksamheter inom arbetsmarknadsområdet lyfter fram problemet med att boendestöd tenderar att avslutas när brukaren har kommit med i någon arbetsmarknadssatsning. Boendestöd som ges endast vardagar dagtid är ett hinder för arbetsmarknadsinriktade insatser. Det finns dessutom en tydlig tendens att dagverksamhet inom socialpsykiatri beviljas endast för två dagar i veckan oberoende av de individuella behoven. Boendestöd nekas i regel den som bor kvar i föräldrahemmet i vuxen ålder trots omfattande psykisk ohälsa/sjukdom.

Personliga ombud finns placerade i stadsdelarna samt på enheten för hemlösa. Det har funnits totalt 13 personliga ombud varav två har arbetat med hemlösa med psykisk funktionsnedsättning. Ombuden har i uppgift att stärka samverkan mellan bl.a. kommun och landsting och identifiera brister i samhällets stödsystem. Mestadels behövs stöd med frågor kring ekonomi och försörjning, bostad, stödinsatser och kontakter med olika myndigheter såsom socialtjänstens försörjningsstöd, Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen. Utöver socialpsykiatrins målgrupp efterfrågar personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar stöd av personliga ombud i sina myndighetskontakter.

Anhörigstöd

Anhörigstöd utgår inte likvärdigt inom staden. Enligt socialtjänstlagen ska ”socialnämnden erbjuda stöd för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är långvarigt sjuk eller äldre eller som stödjer en närstående som har funktionshinder”.

Alla stadsdelsnämnder i Stockholm hade vid årsskiftet 2015/2016 en eller två anhörigkonsulenter men stadsdelsnämndernas regler för anhörigstöd varierar trots stadsövergripande riktlinjer. Det förekommer följande typ av begränsningar: Anhöriga till personer med funktionsnedsättning under 65 år och anhöriga till personer med psykisk ohälsa tillhör inte målgruppen. Anhöriga till närstående med beroendeproblematik utesluts, likaså anhöriga till barn/unga med funktionsnedsättning under 18 år. Anhörigstödverksamhet har i huvudsak fokus enbart på anhöriga till äldre.

Information om tillgång till anhörigstöd behöver förbättras och det behövs en tydlig ingång till informationen om anhörigstöd på stadens hemsida

Det behövs anhörigcenter i samverkan med flera stadsdelsnämnder där anhörigkonsulenter kan ordna anhöriggrupper, kurser, föreläsningar mm i samverkan med t ex landstinget och andra aktörer. Det behövs även medel som är avsatta för verksamheten inom anhörigstöd.

Exempel: I Göteborgs stad erbjuds anhörigstöd för anhöriga med närstående i olika åldrar och med olika typer av behov. Därutöver finns två anhörigcenter där konsulenterna ordnar verksamhet och stödformer efter behov.

Heminstruktörer

Heminstruktörsverksamheten har efter uppdelning i tre stadsdelsområden/regioner förbättrat tillgången till stödinsatsen över staden. Syn- och hörselinstruktörer ger stöd till personer med syn- och/eller hörselskador. Enligt fullmäktiges beslut ska stödinsatser ges likvärdigt till personer med syn- och hörselskador från 20-årsåldern och samtliga stadsdelsnämnder ska inneha heminstruktör för syn- och hörselskadade. Uppdelning i regioner har gett mer restid men ökat samarbetet mellan kollegor i de olika stadsdelarna. Heminstruktörernas insatser ges dock olika i dessa tre områden. Exempelvis stadsdelsnämnderna i Söderort ger inte kostnadsfri heminstruktörstöd inom privata utförarverksamheter, vilket försämrar utbildning och information till berörd personal och försämrar situationen för brukaren. Enligt heminstruktörerna finns osäkerhet kring vilka resurser heminstruktörer har till sitt förfogande och således kring vilka aktiviteter som kan erbjudas. Heminstruktörer ser fördelar med en central ledning av insatsen även om instruktörerna är placerade i regioner.

Stöd till yngre med demenssjukdom/hjärnskada

Färdigbehandlade patienter med svåra funktionsnedsättningar p.g.a. hjärnskada möter hinder vid utskrivning efter en avslutad rehabilitering. Det handlar om ett fåtal ärenden med stora utmaningar. Samordnade insatser behövs inom staden. Alzheimer Sverige som har använt Socialstyrelsens beräkningar säger att antalet demenssjuka i Stockholms kommun år 2015 är drygt 12 700 personer, varav drygt 700 beräknas vara s.k. unga demenssjuka (30-65 år).

LSS-hälsa

Den 1 oktober började staden utföra kommunal hälso- och sjukvård enligt Hälso- och sjukvårdslagen (HSL) i boenden och daglig verksamhet enligt LSS. Planeringen inför övergången av utförandet från landstinget har pågått under år 2015. Hälso- och sjukvårdsenheten benämns LSS-hälsan och till enheten har rekryterats bl.a. legitimerade sjuksköterskor, fysioterapeuter och arbetsterapeuter samt en verksamhetschef. Det nystartade LSS-hälsa-teamet har fått positiv respons från många verksamheter. Utmaningar i arbetet är att säkerställa kvaliteten, få överenskommelser i gränsdragning mellan LSS-hälsa och landstingets Habilitering & Hälsa, lösa kostnadsansvar kring hjälpmedel och hitta ett arbetssätt kring hygienfrågor utan att riskera institutionsvanor i boenden enligt LSS.

Barnperspektivet i fokus

Både FN:s barnkonvention och konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning lyfter fram barnperspektivet. Förberedelser pågår i linje med att barnkonventionen ska bli svensk lag. Det finns även förslag på förändringar av bland annat LSS för att stärka barnets bästa och barnets delaktighet.

Enligt den statliga Barnombudsmannens (BO) har ungefär 300 000 barn i Sverige har någon form av funktionsnedsättning.¹¹ BO kräver genomgripande förändringar om barnkonventionen ska förverkligas för barn med funktionsnedsättning. Barnombudsmannens har lämnat förslag för att stärka rätten till identitet, utveckling och skydd för barn med funktionsnedsättning.

Stockholms stads barnombudsman

Stockholms stads barnombudsmans uppdrag är att stödja stadens verksamheter i arbetet för att leva upp till FNs barnkonvention och

¹¹ Barnombudsmannens rapport Respekt (2016) - Barn med funktionsnedsättning om samhällets stöd

den lagstiftning som finns i Sverige. Barnperspektivet gäller alla barn, även barn med funktionsnedsättning. Barns rättigheter är inte bara viktiga inom verksamheter med tydligt fokus på barn, som barnomsorg, skola och socialtjänst. Barn och ungas rättigheter och inflytande är också viktiga inom stadens alla områden t. ex idrott, kultur, samhälls- och bostadsplanering, trafik- och miljöfrågor.

Barnet och familjen

Styrdokumentet ”Staden i ögonhöjd” är under arbete och ska inkludera arbetssättet med barnkonsekvensanalyser i stadens verksamheter.

Riktad information till barn och unga angående utredningar utifrån barnperspektiv har utarbetats av socialförvaltningen. En informationsfolder riktar sig till barn och ungdomar med funktionsnedsättning. Foldern berättar om insatser som finns enligt LSS-lagen, hur mötet med handläggarna går till och varför man träffar handläggaren. Ett antal korta filmer beskriver LSS-insatser och mötet med handläggaren.

Enligt FN-konventionens artikel 23 ”Respekt för hem och familj” ska åtgärder vidtas för att avskaffa diskriminering av personer med funktionsnedsättning i alla frågor som gäller äktenskap, familj, föräldraskap och personliga förbindelser på lika villkor som för andra. Stödbehovet i familjen kan bero på föräldrarnas eller barnets funktionsnedsättning. Det behövs mer kunskap om hur barnets respektive vårdnadshavarens funktionsnedsättning påverkar familjesystemet och hur frågan ska beaktas i utredningar. Begrepp som ”föräldraansvar” eller ”normalt förekommande” samt ”vad barnet normalt klarar av” i motsvarande ålder utan funktionsnedsättning behöver analyseras i anslutning till bedömningar av adekvata stödinsatser enligt SoL och vissa fall enligt LSS.

Stöd till familjehem

Totalt 81 barn och unga hade LSS-beslut om bostad med särskild service för barn, varav de flesta i familjehem. Familjehemsvårdens riktlinjer gäller även funktionshindersområdets familjehem. Familjehem med placering enligt LSS är inte med i skolsatsningen ”Skol-Fam” under åren 2013-2016, som ger stöd till barn som är placerade i familjehem.

Våld och utsatthet

Personer med funktionsnedsättning är särskilt utsatta för våld. En viktig fråga har varit att skapa tillgängliga lokaler för skyddat boende för personer som har funktionsnedsättning. Stadens program

för kvinnofrid - mot våld i nära relationer samt handläggarsöd i form av riktlinjer är under revidering.

Socialtjänsten behöver uppmärksamma förekomsten av begränsningsåtgärder i vardagssituationer. Enligt Socialstyrelsen har medvetenheten om att begränsningsåtgärder är otillåtna ökat i verksamheterna, men begränsningsåtgärderna i sig har minskat i liten omfattning. Rapport om vård och omsorg om personer med nedsatt beslutsförmåga av Myndigheten för delaktighet (MDF) behandlar stöd angående skydds-, tvångs- och begränsningsåtgärder i vården och omsorgen. MDF har även publicerat en rapport med bl.a. stödmaterial i form av goda exempel, etisk vägledning och en checklista för miljöanpassningar.

Uppföljning av insatsernas effekter

Ett nationellt funktionshinderspolitiskt mål inom socialpolitiken fokuserar på uppföljning av de beviljade insatsernas effekter. Staden har utvecklat IT-stöd samt utrednings- och uppföljningsmodeller för att förbättra uppföljningsarbetet och samverkan.

Socialstyrelsen föreskrifter och allmänna råd¹² anger en dokumentationsstruktur med budskap om aktuella dokumentationskrav för att förbättra uppföljning och styrning.

Socialstyrelsens handbok¹³ för rättstillämpning vid handläggning och utförande av LSS-insatser för barn och unga med funktionsnedsättning vänder sig i huvudsak till LSS-handläggare och utförare som ger insatser till barn och unga.

Verktyg för uppföljning och samverkan

Det finns ett antal verktyg för stadens handläggare och verksamheter som ska underlätta för samverkan och ge stöd vid verksamhetsuppföljning.

Utredningsmodellen DUR - Dokumentation, utvärdering/utredning och resultat - insatser till barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning har utvecklats utifrån barnrättsperspektivet för utredningar

¹² Dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS (SOSFS 2014:5)

¹³ Stöd till barn och unga med funktionsnedsättning – Handbok för rättstillämpning vid handläggning och utförande av LSS-insatser (SOS Artikelnr:2014-1-23)

av barn med funktionsnedsättning. Nya anpassningar har genomförts i Paraplysystemet år 2015.

Enligt funktionshinderinspektörernas granskning av myndighetsutövning¹⁴ inom funktionshinderområdet framkom att det finns brister i uppföljning och i användning av DUR-modellen.

En ny version av DUR för socialpsykiatri och en handbok om att skriva genomförandeplaner och att följa upp insatser har tagits fram. Materialet har spridits till socialpsykiatrins kommunala utförare under 2015.

Individuella genomförandeplaner ska upprättas av utförarverksamheter i samråd med brukaren. Dessa ska säkerställa brukarens delaktighet vid planering av stödinsatser utifrån individuella behov.

ICF ”Internationell klassifikation av funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa” ingår i behovsbedömning och dokumentation enligt WHO:s klassifikationssystem. Användning av ICF förbereds i staden.

ÄBIC ”Äldres behov i centrum” håller på att anpassas för att kunna användas även för vuxna personer med funktionsnedsättning.

IBIC ”Individens behov i centrum” planeras bli en övergripande modell för hela socialtjänstområdet för vuxna och på sikt utgöra en bas för nationell statistik.

BBIC- ”Barns behov i centrum” är en utredningsmodell hos individ- och familjeomsorgen. Modellen avser även handläggning av ärenden som berör barn med funktionsnedsättning. Stöddokument finns för att underlätta samverkan mellan socialtjänst, förskola, skola, hälso- och sjukvård samt tandvård.

Samordnade individuella planer (SIP) förekommer enligt SoL och LSS. Individuella planer (IP) upprättas enligt LSS. Individuella planer är ett instrument för bättre samordning av insatser och tydliggör ansvarsfördelningen mellan olika aktörer kring den enskilda.

I BUS-överenskommelsen har länets samtliga kommuner och landstinget har beslutat om samverkan kring barn i behov av särskilt stöd. Målet är att barnens och ungdomarnas behov av insatser ska tillgodoses samordnat, snabbt, väl anpassat och effektivt.

¹⁴ Årsrapport 2015 Funktionshinderinspektörer (Dnr 3.4.2-821/2015)

Särskilda riktlinjer reglerar samverkan mellan skolan och stadsdelsnämndernas verksamhet. Strukturerat samarbete mellan utbildningsförvaltningen och stadsdelsförvaltningarna har utvecklats för att underlätta för övergång mellan förskola och skola.

Det finns en gemensam överenskommelse mellan kommunens socialpsykiatri och landstinget om samverkan kring personer med psykiska funktionsnedsättningar. Huvudmännen ska utgå från individens behov samt utgå från det gemensamma ansvaret för vårdplanering, genomförande och uppföljning.

Förslag på förbättringsåtgärder: För att stockholmare med funktionsnedsättning ska få stöd och service enligt den gällande lagstiftning och utifrån sina behov krävs att

- riktlinjer som är fastställda av den politiska ledningen följs
- att det utvecklas stödformer i samverkan mellan flera stadsdelsnämnder för att åstadkomma likvärdig, effektiv och kvalitativ verksamhet exempelvis gällande anhörigstöd
- myndighetsutövning inom stöd och service praktiserar den individuella bedömningen av behov och följer upp insatsernas effekter
- den höga omsättningen av socialsekreterare och biståndshandläggare åtgärdas med stöd av bland annat den framtagna handlingsplanen

Instruktion för Stockholms stads Funktionshinderombudsman

Kommunfullmäktiges beslut den 15 juni 2015
(Utl 2015:53)

Arbetsuppgifter

1 §

Funktionshinderombudsmannen (FO) ska verka för att medborgare med funktionshinder tillförsäkras goda levnadsförhållanden och att de ges samma möjligheter att delta i samhällslivet som andra människor. Funktionshinderombudsmannen ska bevaka funktionshindrades rättigheter samt vid behov initiera förbättringar inom stadens verksamhetsområden.

Funktionshinderombudsmannen ska bevaka stadens verksamheter, utgöra ett forum för funktionshindrade samt följa vad som händer i omvärlden.

2 §

Det ansvar för funktionshindrade, som åvilar stadens nämnder och styrelser kvarstår oförändrat.

Funktionshinderombudsmannen ska hos nämnder och styrelser initiera förslag till förbättringar. Det ankommer på nämnder och styrelser i enlighet med reglementen, bolagsordningar och stadens riktlinjer att besluta om åtgärder. Ansvaret för uppföljning syftar bl.a. till att bygga upp rutiner för hantering av uppmärksammade brister och framläggande av förslag till åtgärder. Ansvaret för kvalitetsuppföljning och klagomålshantering åvilar nämnder och styrelser.

Organisatorisk tillhörighet

3 §

Funktionshinderombudsmannen tillhör kommunstyrelsen och är placerad vid stadsledningskontoret.

Forum för funktionshindrade, anhöriga och organisationer

4 §

Funktionshinderombudsmannen ska ge information samt svara för rådgivning och stöd till funktionshindrade, anhöriga och organisationer, nämnder och styrelser samt handläggare och myndigheter. Funktionshinderombudsmannen ska inte handlägga enskilda ärenden och ska inte företräda enskilda medborgare. Funktionshinderombudsmannen har inte befogenhet att överpröva eller ändra av annan myndighet fattat beslut.

Uppföljning och rapportering

5 §

Funktionshinderombudsmannen ska fortlöpande bevaka att lagstiftning, stadens riktlinjer, policydokument och handikapplaner följs samt att nämnder och styrelser upprättar lokala handikapplaner. Uppföljningen ska dokumenteras och redovisas för berörda nämnder och styrelser.

6 §

Funktionshinderombudsmannen ska avge årlig rapport till kommunstyrelsen med redovisning av årets verksamhet, belysning av brister samt redogörelse för förbättringsarbetet.

Omvärldsbevakning

7 §

Funktionshinderombudsmannen ska utveckla goda samverkansformer med stadens verksamheter samt myndigheter, handikapporganisationer och frivilligorganisationer mfl. Av stor vikt är att utveckla goda samarbetsformer med den statliga diskrimineringsombudsmannen och andra relevanta statliga myndigheter. Funktionshinderombudsmannen har ett särskilt ansvar för att tydliggöra och informera om det egna respektive andra relevanta statliga myndigheters kompetensområde, inklusive diskrimineringsombudsmannen.

Sekretess

8 §

Funktionshinderombudsmannen har att följa de sekretessbestämmelser, som är tillämpliga i den egna verksamheten respektive den verksamhet där en uppgift aktualiseras.
